

1 En smart gutt

Barneår fram til nyttår 2000

«Hvorfor rir man egentlig?» Magnus med filosofiske betraktninger som fireåring

Magnus var et stort talent. Det så vi alle. Men hva var det som gjorde han så enormt talentfull? Og i hvilken grad har miljøet virket inn? Går det an å lære barn å bli så flinke?

Til å være stormester i sjakk som 13-åring begynte Magnus å spille sjakk relativt sent. Han lærte å flytte brikkene i femårsalderen, hvilket for så vidt er tidlig nok. Pappa Henrik, som var en habil klubbspiller, forsøkte å overføre sin kjære hobby til sine barn, og begynte med å gi alle offiserene i forgave, som i diagramstillingen under:

Ni måneder

Ett og et halvt år

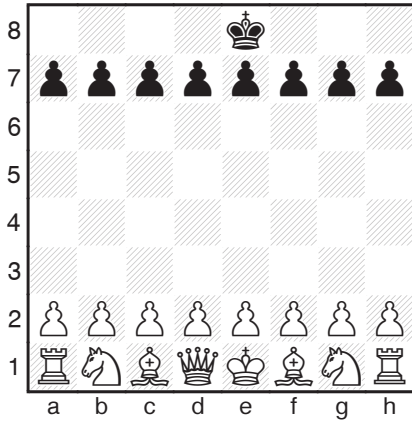

Tre år

Den fem år gamle Magnus foretrekker LEGO fremfor sjakk.

Magnus var hvit, men akk, det gikk så enormt tregt! Magnus så ikke ut til å skjønne stort, så faren ga fort opp det prosjektet. Her var det åpenbart ikke noen Polgar-takter.

En sammenligning med den ungarske Polgar-familien er relevant. De lyktes også med å få fram en barnestjerne, men veien var ganske annerledes. Allerede i fireårsalderen kunne den eldste av de tre søstrene, Zsuzsa, velge om hun ville bli matematiker eller sjakkspiller. Hun valgte, forståelig nok, å bli sjakkspiller – mye morsommere det! – og siden var det full fokus på sjakk med privattrenere

hele veien. Til og med skolen kuttet de ut. Foreldrene fikk tillatelse til selv å undervise, og barna tok alle eksamener på egen hånd.

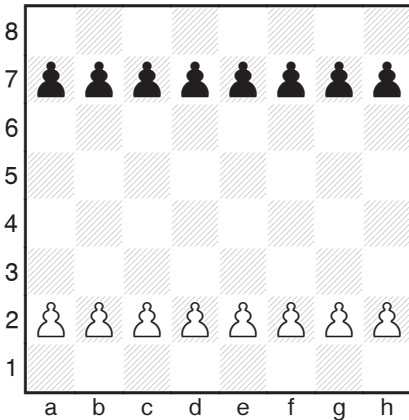
Faren betraktet det som et sosialt eksperiment. Han ville teste om man kunne trene fram et geni. Og faktisk lyktes han. De to eldste søstrene, Zsuzsa og Sofia, ble gode sjakkspillere. Zsuzsa ble stormester og etter hvert også kvinnelig verdensmester, mens den mellomste, Sofia, ble internasjonal mester.

Men den yngste i rekken, Judit, skulle virkelig bli superstjerne. Hun var omtrent like god som Magnus var i tilsvarende ung alder, men hun brukte litt tid på å bli stormester. Først da hun var 15 år, 4 måneder og 28 dager, klarte hun å oppnå

denne gjeve tittelen, den høyeste som finnes i sjakkverdenen. På sitt beste var Judit rangert blant verdens ti beste spillere uansett kjønn.

Også i Polgar-familien startet de med en forenklet utgave av sjakk i begynnelsen. Men i stedet for at bare den ene parten skulle spille uten offiserer, tok de begavete sjakkpedagogene vekk alle offiserene på begge sider, kongene også. Bare bøndene stod igjen:

Så var det bare å sette i gang! Hvit trekker først. Den som klarte å få en bonde over til den andre siden først, hadde vunnet. Det er ganske moro, forsøk gjerne! Mens Polgar-jentene satset hardt på sjakk allerede fra de var fire år, gikk det altså litt saktere for Magnus. Faren så ikke noe spesielt sjakk talent i sønnen, og forsøkte heller ikke å presse på. Han prøvde seg litt igjen da Magnus var 6-7 år, men pussig nok lå stadig sjakkspiren godt skjult.

Men det går an å bruke hodet på andre måter. Familien Carlsen har hele veien vært opptatt av å gi barna intellektuelle utfordringer, og det viste seg tidlig at Magnus hadde ekstreme egenskaper på den analytiske fronten. Allerede før han var to år kunne Magnus løse puslespill med 50 brikker. Da han var fire år kunne han sitte hele dager og bygge avanserte LEGO-konstruksjoner med lange bruksanvisninger beregnet på aldersgruppen 10-14 år.

Etter enkelte slike LEGO-dager der Magnus var helt oppslukt med sitt i timevis, kunne han ligge om kvelden lys våken og med kulerunde øyne ute av stand til å sove fordi han tenkte på LEGO. Den følelsen er velkjent for alle ekte sjakkspillere, men da kretser altså tankene rundt på 64 felter i svart og hvit.

Magnus utviklet også tidlig sine analytiske evner med matteoppgaver. Den interessen kom først da han begynte i første klasse på skolen. Det er ikke så veldig avansert det man skal igjennom i den alderen, men Magnus ble snart oppslukt av

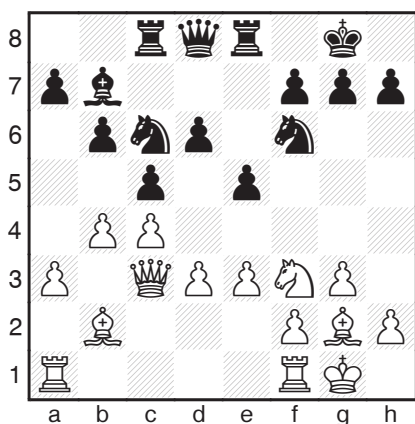
stadig mer kompliserte regnestykker. Han var på denne tiden raskere i hoderegning enn hva han var da han gikk ut av barneskolen sju år senere. Noe hadde gått tapt på veien.

God hukommelse er en annen viktig egenskap for dem som vil bli gode i sjakk. I hvert fall er det et veldig nyttig verktøy. Magnus' hukommelse var formidabel.

I mine forsøk på å forklare journalister og andre hvor imponerende Magnus' prestasjoner på sjakkbrettet var, pleide jeg å trekke fram at han bare fem år gammel kunne folketall og areal på alle landets 430 kommuner. «Så kopler man denne hjernen på sjakk, plusser på åtte år i utvikling, og du kan forestille deg hva vi snakker om».

Men jeg var visst litt upresis. Det Magnus kunne helt på rams da han var fem år, var flateinnhold, befolkning, flagg og hovedsteder på alle verdens land. Siden påbegynte han tilsvarende prosjekt med norske kommuner, som det altså er omtrent dobbelt så mange av. Her kunne han ta litt feil, men han lærte seg like fullt «så godt som alle», også inkludert byvåpen og kommunesenter, ikke bare folketall og areal.

I våre sjakkøkter mange år senere fikk jeg gleden av å bivåne noen episoder av lignende karakter. Etter at Magnus kom på andre plass i VM for spillere under 12 år i 2002, hadde vi en TV-reporter fra Østlandssendingen på besøk. Jeg roste Magnus' hukommelse og trakk fram én av de rundt 500 sjakkbøkene jeg hadde i hylla og sa at Magnus sikkert husket alle disse partiene. Det var en partisamling med Vladimir Kramniks beste partier som jeg visste Magnus hadde hjemme. Jeg pekte så på følgende diagram, holdt over resten av siden og spurte hvem som var hvit og svart her:

Med en våken kameramann som filmet alt, svarte Magnus momentant og helt

korrekt Kramnik – Ehlvest. Og like etterpå kom det: «Det ble forresten spilt i Wien i 1996». Riktig det også.

Denne evnen til å huske partier og stillinger er selvfølgelig svært nyttig i en idrett som sjakk der så mye informasjon finnes lagret. Alle sjakkspillere har i dag tilgang til flere millioner partier på sin computer. Alle partier på et visst nivå er samlet og lagret i en gigantisk base, og denne fylles på fortløpende med kanskje to-tre tusen partier i uken. Alle partier fra internasjonale turneringer blir lagt inn.

De første partiene i basen stammer allerede fra 1500-tallet og er kanskje ikke så interessante. Det som har skjedd de siste 150 årene derimot fortøner seg som en darwinistisk utvikling der ettertidens spillere hele tiden har lært av sine forgjengere.

Man kan lese teoribøker som om man leser konklusjonen på en lang utvikling. Men skal man virkelig fordype seg og forstå sjakk, må man *både* gå tilbake i historien og studere partiene til de gamle mestere, *og* følge moderne stormesterpartier. Det foregår en kontinuerlig og forrykende utvikling av teorien. Det som var regnet for godt for hvit i fjor, kan kanskje regnes som godt for svart nå, takket være en oppsiktsvekkende nyhet av en kjent spiller.

Det går ikke an å pugge sjakk. Til det er materialet altfor flytende. Sjakk må forstås. Men forståelsen må bygge på noe, og der kommer altså hukommelsen inn som et viktig verktøy.

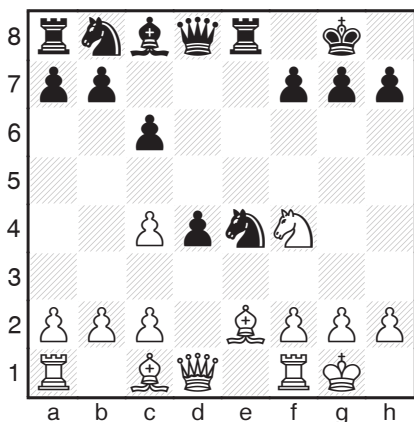
En slik enorm tilgang på data byr i det hele tatt på mange utfordringer. Med noen enkle tastetrykk kan man katalogisere alle partiene i megabasen på ulike måter. Det tar bare noen sekunder å hoste opp alle partier av hvilken som helst spiller. Partier fra mindre turneringer kommer ikke med, men alle stormesterpartier og alt av betydning, legger seg altså på toppen av en allerede omfattende kilde.

Når man forbereder seg foran et parti, er det fort gjort å sjekke motstanderens partier og finne ut hvilke åpninger han eller hun spiller og deretter finne noe mot nettopp det. Men det fordrer altså en evne til å absorbere store mengder informasjon. Etter hvert blir det så mye å fordøye at alt like gjerne blir kaos.

Magnus hadde også en fantastisk evne til å lese sjakkbøker. Allerede som 9-åring kunne han sitte i timevis med avanserte sjakkbøker på engelsk og gå gjennom partier i hodet, altså uten å bruke brett og brikker. Ekte sjakkspillere kan lese sjakkbøker som andre leser ukeblader. Den egenskapen tilegnet Magnus seg tidlig.

Like før han tok sitt første stormesternapp i Wijk aan Zee i Nederland i januar 2004 kom en ny imponerende episode der vi fikk et lite innblikk i hva som rommet seg i denne guttens hjerne. Vi satt med alle elevene på sjakklinjen på Norges Toppidrettsgymnas (NTG) og analyserte et parti en elev hadde spilt. Etter en sær variant i russisk og åpningstrekkene 1.e4 e5 2.Sf3 Sf6 3.Sc3 Lb4 4.Sxe5 0–0

5.Le2 Te8 6.Sd3 Lxc3 7.dxc3 Sxe4 8.0–0 d5 9.Sf4 c6 10.c4 d4 hadde vi følgende stilling på brettet.

Jeg kunne ikke denne varianten og syntes at stillingen så litt rar ut. For Magnus derimot påkalte dette noe dypt nede i underbevisstheten, for plutselig sa han: «Dette er jo Adams – Hübner», altså et parti spilt mellom disse to stormestrene.

Forsamlingen var ganske imponert. For moro skyld spurte jeg om han også husket hvor og når partiet ble spilt? «Dortmund 1997» kom det umiddelbart. «Hmmm...» Full fart opp på megabasen for å sjekke om dette stemte. Jo da, alt riktig – bortsett fra at partiet ble spilt i 1996, ikke i 1997 – med påfølgende ironiserende tilrop fra forsamlingen: «Buu!» «Dårlig!» «Skuffende!»

Dette var altså en stilling fra en høyst uvanlig åpning som Magnus aldri hadde spilt verken med hvit eller svart.

Dagen før hadde Magnus spilt blindesimultan mot fem av sjakkelevne, som altså var blant de beste juniorspillerne i Norge. Ingen av partene hadde brett og brikker å se på, men for å gjøre det litt enklere for elevene lot jeg dem skrive opp trekkene. Magnus gikk bare rundt uten noen som helst hjelpemidler – og vant lett 4,5–0,5. Partiene var både lange og kompliserte, men Magnus hadde ingen problemer med å holde orden på det hele og altså i tillegg utspille landets juniorelite.

Stormester Rune Djurhuus innehar norgesrekorden for blindesimultan med 14 partier, hvilket også er meget imponerende. Selv forsøkte jeg meg med tilsvarende mot de samme fem elevene Magnus spilte mot, men kunne bare konstatere at jeg ikke hadde nubbsjans på i det hele tatt å gjennomføre. Etter bare noen få trekk fortonet alt seg som en stor suppe og jeg klarte ikke lenger å huske noe som helst.

Skal man bli en topp sjakkspiller, holder det imidlertid ikke bare med et

skarpskodd hode. Man må også være i fysisk form.

Innimellom all spillingen og lesingen var Magnus en aktiv ung gutt – som en ganske alminnelig 13-åring. Det var mange ganger han ikke kunne trene med meg fordi han skulle på skitur eller spille en fotballkamp. Særlig fotballen hadde stor dragning. Han var som en liten terrier som åpenbart hadde det helt topp når han kunne frese rundt på en fotballøkke. Til og med skihopp konkurrerte han i, men han valgte å gi seg med det i 10-årsalderen. Pensen var 21 meter.

Familien Carlsen gikk mye i fjellet og Magnus elsket å bestige fjelltopper, men mest oppslukt ble han av intellektuelle sysler. En gang da Magnus var fem år la faren og barna ut på en todagers tur nordvestover i Jotunheimen fra hytta på Tyinkrysset. De kjørte til Juvasshytta og håpet å få være med et breførerlag opp på Galdhøpiggen, Norges høyeste fjell på 2469 meter. Men Magnus var for liten. De fikk ikke være med, men Magnus ville til topps. Dermed satte de i stedet ut på en annen og lengre vei – og klarte likevel å komme seg opp på Norges høyeste fjell.

Etterpå spurte faren for moro skyld hva som hadde vært den største opplevelsen i løpet av turen, å bestige Galdhøpiggen, å stå slalåm ved Juvasshytta eller å se kommuneskiltet til Luster, som Magnus kjente igjen fra faktaboken sin. Magnus tok spørsmålet på alvor, og etter lang tenkning kom det: «Det var nok kommuneskiltet!»

Magnus var også en glødende sportsentusiast. I seks-sjuårsalderen begynte han å lese disse feite sportsbøkene der alle årets norske sportsprestasjoner er samlet i en stor bok. Han leste dem på samme måten som han leste om land og kommuner. Han pugget ikke, han bare husket det han leste. Sportssidene i avisene har også blitt flittig saumfart. Han likte også å følge med på debattprogrammer på TV og lyttet ivrig til historiske beretninger og vikingesagaer.

Riding derimot fikk han ikke sansen for på samme måte som søstrene. Da han 4- 5 år gammel var på hytta på Tyinkrysset, hadde de fått anledning til å ri på en hest fire dager på rad. Alle syntes det

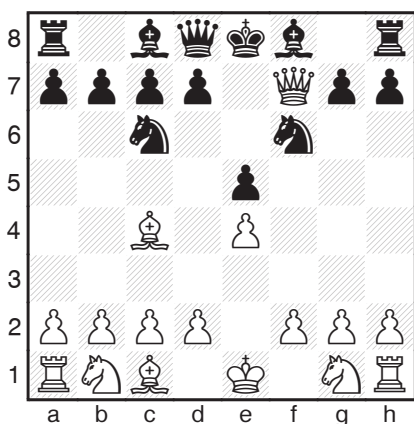

var kjempestas, men plutselig spurte Magnus, der han satt med bena dinglende på hesteryggen: «Hvorfor rir man egentlig?» Først fem år senere beveget han seg opp på en hesterygg igjen.

Magnus lærte seg altså sjakkreglene i femårsalderen, men ikke mer enn at han som 8-åring ennå kunne gå i skolematten, som pleier å være noe av det første en nybegynner lærer seg. Den går slik:

1.e4 e5 2.Lc4 Sc6 3.Dh5 Sf6 4.Dxf7 matt.

Men så skjedde det saker og ting. Magnus begynte å sitte for seg selv og leke med brikkene. Han kunne sitte i timevis og flytte brikker, både i kjente og ukjente mønstre, finne kombinasjoner, og repetere partier eller stillinger hans far hadde vist ham. På denne måten fikk han en god følelse for brikkenes bevegelsesmønster.

Ofta spilte han med seg selv og lette generelt etter kombinasjoner for begge parter. Dersom for eksempel hvit presset, lot han gjerne svart gjøre et slapt trekk som tillot en flott kombinasjon, som han deretter gledet seg stort over. På denne måten oppøvet han et taktisk blikk og en interesse for sjakkspilletts kombinatoriske hemmeligheter.

Åtte år og sju måneder gammel deltok han i sin første turnering. I Landstureringen på Gausdal i juli 1999 fikk Magnus 6,5 av 11 mulige poeng i yngste klasse. Han var ikke bedre enn at han ennå satte bønder i slag, men startskuddet var gått.

Den påfølgende høsten spilte Magnus i masse barneturneringer i nærområdet, og framgangen var allerede da eksplosjonsaktig. Så når jeg traff Magnus for første

gang i januar 2000, nok en gang på en turnering på Gausdal, var det lett å se at han var eksepsjonelt talentfull.

Sjakkaktivitet i perioden:

1999:

8.–15. juli, Gausdal:

Landsturneringen, nr. 13 i Mini-puttklassen (under 11 år), 6,5 poeng/11

17. oktober, Drammen:

Drammen BGP, nr. 9 i Miniputtklassen

November, Drammen:

Kretskamp, Buskerud SKU – Akershus SKU, Magnus vant 2–0

4. desember, Oslo:

OSSU desember BGP, nr. 6 i Miniputtklassen, 3½ poeng/5